

SCHOOL FOR AETERNAL VALUES

M.A. Stojanov Trajce
trajce.stojanov@ugd.edu.mk

M.A. Kostov Borce
borce.kostov@ugd.edu.mk

Stojanova Biljana
biljana.stojanova@ugd.edu.mk

Faculty of Pedagogy
University "Gotse Delchev" – Shtip
Republic of Macedonia

Abstract: According to Kohlberg, Piaget, Maslow, Jung, Rogers, and others, human being has inherent need for eternity. The highest level of personal development is self-actualization, self-integration, which leads to autonomous and self – regulating behavior. All of us have that metaphysical motive for self –development and touching higher level of existence. Not less than everything, not less than eternity – that is the essential human need; that is the dream we are leaving for. Reaching this dream gives meaning to our lives.

Does school has something to do with it? How school can help developing this need for reaching the highest level of personal development? How school can stimulate this need, and even more, how can give direction to it? Because education means exactly that – moral development and internalization of universal values that gives meaning.

In this paper we will show that school can not be treated only in sociological an historical context. Education is education for personal development. That is why school must have that universal and even metaphysical dimension in education, especially today, when science dehumanizes our lives. Scientific discoveries can not provide us eternity - we will have to create it by becoming better persons. Does school is capable of that and how – that is the key question in this paper?

Вредностите се фактори кои го мотивираат и насочуваат однесувањето на поединецот и општествената група. Дури и кога не вршат големо и континуирано влијание врз секојдневното однесување (бидејќи тоа е производ на повеќе различни фактори), вредностите и вредносните ориентации го прават поединецот порасположен и поприемчив за одредени ставови, идеи и решенија на сопствените и општествените проблеми. Кога заземат централно место во структурата на личноста, вредностите стануваат силен мотивациски фактор, па заради нив, во одредени околности поединецот е подготвен да поднесе големи жртви. (Kuzmanović, 2001)

Во литературата, често спомнувано одредување на вредностите дал Рокич (Rokeach, 1973; според, Mladenović i Knebl, 2000): „Вредноста е трајно верување дека специфичен начин на однесување или живеење е општествено или лично пожелен во однос на спротивен или обратен начин на однесување или живеење. Рокич истакнува и различни елементи на вредностите кои ги смета за стандарди на однесувањето, извори на мотивација и сл. За овој автор вредностите имаат централно место во структурата на личноста.

Луѓето ги усвојуваат своите вредности од општеството низ процесот на социјализација. Општеството и културата како извори на социјализацијата ја одредуваат нејзината содржина, односно во овој случај би одредиле кои вредности би се пренесувале на поединецот. Содржината на социјализацијата општеството го пренесува преку своите институции како што се: семејството, училиштето, врсниците, средствата за масовна комуникација, работата и слично. Значи училиштето како институција на општеството е еден од посредниците преку кои општеството може да влијае врз вредносните приоритети на младите луѓе со што би го насочувало нивното однесување кон развој на своите вродени потенцијали и создавање на самореализирани и интегрирани личности, чие однесување е водено од универзалните морални норми и стандарди.

Но, се поставува прашањето кои се тие вредности кои општеството треба да ги пренесува на младите?

Проблемите на дефинирањето на вредностите кои општеството ги пренесува на младите претпоставуваат проследување на развојот на обидите за формирање на своевидни системи на вредности во различни општества од аспект на временска димензија.

Големите мислителци во секој период од историјата на човештвото имаат посветено големо внимание на разбирањето на важноста на карактерот и вредностите во животот и улогата на разните агенсии на образованието во промовирањето на овие вредности кај младите луѓе (Sridhar, 1998).

За обиди за создавање на систем на вредности можеме да зборуваме уште во античкиот период. Специфичностите на првите градови- држави Спарта и Атина јасно ги разграничуваат и обидите за создавање на своевидни системи на вредности кои најтесно се поврзани со остварувањето на целта на воспитанието.

Спарта била војничка држава и сите најзини настојувања биле во функција на формирање храбри и горди војници. Во оваа смисла, за највисоки вредности се сметале храброста, гордоста, патриотизмот и државата настојувала кај младите луѓе да се развива патриотското чувство и спремноста да се жртвува и животот кога се во прашање интересите на државата.

Животот во стара Атина имал сосема поинаков карактер. Атинско воспитание за цел на воспитанието го имало хармонскиот развој на човекот, како складен развој на телото и духот. Во основата на ова воспитание било настојувањето кон вистината, доброто, убавото- вечниот антички идеал kalos-kagathos, кој почива на интегрираното сфаќање на човекот.

Сократ истакнува дека она што е вистинито е и добро. Тој поаѓа од претпоставката дека никој не би правел лошо, доколку знае што е добро.

Вистината е една и општа, па од овде заклучува дека не може нешто за некој да биде добро, а за друг лошо. (Polić, 1993)

Застапувајќи се за музиката како најсилно воспитно средство, Платон ги истакнува хармонијата и ритмот кои влегуваат најдлабоко во душата и се во функција на формирањето на пристојното однесување на човекот. Единството на гимнастиката и музиката Платон го објаснува како пандам на волјата и разумот. (Петровиќ, 2000)

Во оваа смисла Платон ја исфрла идеата за хармониски развој на личноста, во смисла на хармониски развој на душата и телото што се постигнува со музика и гимнастика. Меѓутоа, тој нагласува дека бавењето само со атлетски вежби доведува луѓето брзо да станат еднострани. Затоа, на младите треба да им се дава и музичко образование. Музиката и дава на душата љупкост и здравје. Но прекумерната музика е, исто така, штетна. Прекумерната атлетика го прави човекот дивјак, а прекумерната музика го прави премногу мек. (Grlić, 1974)

Разгледувајќи го доброто и убавото, Аристотел ја истакнува нивната взаемна зависност која не се изразува само на естетски туку и на поширок морален и духовен план. Доброто го доведува во однос со корисното, а крајна цел е среќата на човекот.

Во средниот век местото на платоновата идеја и аристотеловиот “Непокретен двигател” го завзема Бог и тоа конкретниот христијански Бог. Целокупното суштествување на човекот и опстојување на светот му е подредено на Бога.

Во оваа смисла Кроче забележува дека во средниот век “христијанскиот Бог го завзел местото на највисокото Добро или Идеа: понекогаш прикажуван како Бог, друг пат како мудрост, добрина, најголема убавина, извор на сите убавини во природата, преку кои се поминува и се искачува до Контемплација на Создателот” (Кроче, наведено во Петровиќ, 2000).

Сè што се напишало во овој период се враќало на старата платонова стратегија: осамостојување на идеата за убавото, поврзување на убавото со доброто и вистината, но не и со уметноста. Карактеристика за средниот век е тоа што целата филозофија е “слугинка на теологијата” па и формирањето на вредностите кај младите луѓе се движат во границите на таа наука над науките. Во оваа смисла вредностите биле свртени кон теологијата, се засновале на неа и било во нејзина функција.

Периодот на хуманизмот и ренесансата, со настојувањето да се врати античкиот идеал, значи поинакво поимање на вредностите кои се ставаат во функција на идеалот за силен, слободен, складно развиен и културен човек.

Карактеристика на овој период било свртувањето кон делата на антиката, масовните преводи на делата на Платон и Аристотел, нивна анализа и пишувањето на статии за нив и нивната вредност.

Целокупните промени во овој период условуваат и промена во погледот на свет. На верскиот светоглед постојано се накалемувал новиот световен поглед на свет. Културата почнала да ја губи исклучиво верската определеност. Се чувствувале промени во односот кон животот и односот кон човекот. Сега човекот и неговиот живот на “овој свет” влегле во фокусот на интересирањето на сите науки. Човекот станал центар на интересот. Оттука овој период е означен и како хуманизам.

Нема сомнение дека во ренесансата најмногу се ценел разумот, работата и стрпливоста во работата. Под влијание на античкото мислење, цел на воспитанието станува хармонски развиената личност. Кај најпознатите мислители од ова време (Виторино Да Фелтре, Франсоа Рабле, Мишел Монтењ, Еразмо Ротердамски) преовладуваат ставовите за добрата човекова суштина и настојувале кај детето да се развијат сите негови сили и телесни и интелектуални. Големо внимание се посветува на формирањето на човек со позитивни вредности, со човечност и чувствителност.

При крајот на 19 и почетокот на 20 век Шилер, Рид и Дјуи укажуваат на проблемите на дехуманизација на човекот од нивното време, неговото оттуѓување како последица на едностраноста на производните процеси и институционалните ангажирања. Тие исто така, укажуваат на редукцијата на вредностите во нивното време и прекинувањето на континуитетот на природните и хуманите искуства. “Лекот” за отстранување на таквите негативни последици по однос на развојот на човекот тие го гледаат во воведувањето на естетското воспитание во воспитно-образовните институции. (Eisner and Day, 2004)

Творецот на аналитичката психологија, **К.Г.Јунг** смета дека животна цел, цел кон која луѓето постојано тежнеат е *јаството*, но оваа цел луѓето ретко ја достигнуваат. Таа го мотивира човековото поведение и прави човекот да ја бара својата потполност. За да се развие јаството, потребно е *различните недиференцирани делови на личноста, со кои луѓето се родени, наполно да се развијат и индивидуализираат*. (Hall and Lindzey, 1978)

Олпорт поимот вредности го поместува во центарот на животот и неговите аспирации. Олпорт истакнува дека не е можно да се утврди суштината на човекот без да се познава неговиот вредносен систем. Тој смета дека *здравата или зрела личност, меѓу другото ја карактеризира единствена животна филозофија*. Во тоа голема улога игра системот на вредности кој поединецот го развил околу кој неговиот живот се одвива на целеисходен начин. (Fulgosi, 1997)

Маслов зборува за т.н. *вредности на Битието* кои имаат свој извор во *генетски детерминираната потреба за самоостварување*, тие се длабоко вкоренети во човековата природа, што значи дека тие како потенцијали постојат кај секое човечко суштество, а кај оние кои го достигнале самоостварувањето тие се воедно и карактеристики на нивното Битие. (Николоска, 2004)

За Маслов *единствен критериум и извор на вредности е самоостварувањето. Сè што му помага на самоостварувањето е вредност.* (Николоска, 2004) Највисок степен на човековиот развој, во кој човековите потенцијали се во потполност остварени е самоактуелизацијата. Тоа е идеал на човековото постигнување, цел или смисла на животот. Процесот на самоактуелизација е вроден во човекот и човековата природа и доколку нема раст, самоактуелизација, тогаш тоа значи дека нешто однадвор го спречува таквиот раст или развој. (Fulgosi, 1997)

Роцерс смета дека човекот по својата природа и основа е позитивно суштество, а негови цели по кои тежнее во развојот се *актуелизација на сопственото јас, актуелизација на себе или самоактуелизација, постигнување на зрелост и социјалност.* Секој поединец претставува активна сила која е ориентирана према сопствените цели во иднина и секој поединец во себе има сопствена ориентација. Основна човекова потреба е добрината, а оптимален развој и најдобри резултати некој поединец постигнува тогаш кога му е овозможено таа негова природна апотреба да се отвара и цвета врз основа на сопствени, вродени можности и потенцијали. (Fulgosi, 1997)

Пијаже и **Колберг** нагласуваат дека однесувањето на зрелата личноста треба да биде водено од резонирање кое *е интерно контролирано од сопствените формираны стандарди и принципи.* Во овој стадиум на морално однесување моралните стандарди кои го насочуваат однесувањето произлегуваат од универзалните човекови права.

Бидејќи формирањето на вредносните системи се најтесно поврзани со целите на воспитанието кој си ги поставува секое општество мора да нагласиме дека дефинирањето или иновирањето на целите на воспитанието кое започна во *90-тите години од 20-от век во повеќето европски земји е завршен процес.* Така, иновирани се целите на воспитанието во: Франција, Шведска, Данска, Германија, Полска, Украина, Унгарија, Словачка, Словенија и др. Темпото и обемот на промени се различни во различните земји и условени се од посебностите на воспитно-образовните системи.

Она што е заедничко во рedefинирањето на целите на воспитанието се:

- *ставање акцент на развојот на личноста;*
- *припремата за живот во мултикултурни заедници;*
- *оспособување на учениците за почитување на вредностите за: толеранција, мир, верски, расни и други разлики. (Ратковиќ, 1997)*

Значи, *развитокот на личноста на ученикот е централен проблем на современото воспитание.*

Оттука, во современите настојувања за рedefинирање на целите на воспитанието, настојувањето кон развојот на личноста избива како приоритетен проблем на воспитанието. Во тоа настојување, прашањето за формирањето на вредностите кај младите луѓе ги зафаќа сите подрачја на психичкиот живот: рационалното, емоционалното и волјевото.

Тоа ја определува потребата во содржините на педагошкиот процес да се вклучат компонентите во кои се претставени сите видови на дејности и нивно поврзување во форми на модели. Во оваа смисла, во литературата, се укажува на неминовната потреба во процесот на формирањето на човекот *да не се занемари ни една страна на личноста (интелектуалната, физичката, моралната, работната и естетската) и сите воспитни подрачја да сочинуваат една целина.*

Процесот на интелектуален, емоционален и посебно социјален развој, започнат во семејството, систематски и интензивно се продолжува во училиштето, но во нови услови и со многу посложени и потешки барања. Детето во училиштето мара да прифати нови облици на однесување. (Rot, 1987)

Фактот дека секое добро образование во суштина е процес на развој на човековата личност во сите нејзини димензии, интелектуална, физичка,

етичка и морална е недискутабилен и универзално прифатен. Доброто образование е незамисливо ако не успее да ги влее вредностите суштински за добар живот и социјално добрување. (Sridhar, 1998)

Literatura

- Aristotel (1960) *Politika*, Beograd: Kultura.
- Aristotel (1966) *O pesni~koj umetnosti*, Beograd: Zavod za izdavanje ud`benika.
- Eisner and Day, (2004) *Handbook of Research and Policy in Art Education*, Editors Mahwah, NJ: National Art Education Association and Lawrence Erlbaum Associates.
- Fulgosi, A. (1997). *Psihologija Ličnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Gilbert, K.E., Kun, H. (1969) *Istorija estetike*, Beograd: Kultura.
- Grli}, D. (1974) *Estetika I - povjest filozofskih problema*, Zagreb: Naprjed.
- Hall, G. S. and Lindzey, G. (1978). *Theories of personality*. New York: John Wiley.
- Koproviski, Q. (1964) *Glavnite faktori vo razvitokot na li~nosta*, Skopje: Prosvetno delo.
- Kuzmanović, B. (2001). *Društvena kriza i kriza vrednosnog sistema mladih*. Bo: *Adolescencija Drama jedne mladosti u srbiju 1990-2000*, 39-49
- Mitrovi}, D. (1967) *Uloga estetskog vaspitawa u razvitku li~nosti*, Beograd: Zbornik Filozofskog fakulteta.
- Mladenović, U. & Kuebl, J. (2000). *Vrednosne orientacije, preferencije životnih stilova adolescenata*. Bo: *Psihologija*, 3-4, 435-454.
- Petrovi}, S. (2000) *Estetika*, Beograd: Narodna kwiga.
- Platon (1970) *Dr`ava*, Skopje: Kultura.
- Polić, M. (1993). *K filozofiji odgoja*. Zagreb: Znamen & Institut za Pedagogijske istraživanja.
- Ratkovi}, M. (1997) *Obrazovawe i Promene*, Beograd: Akademija.
- Read, H. (1971) *Umjetnost i otu|enje*, Zagreb: Mladost.
- Rot, N. (1987). *Osnovi socijalne psihologije*. Beograd: Zavod za udžebnike i nastavna sredstva.

- Sridhar, Y. N. Value Development. <http://www.ncte-in.org/pub/rimse/spk3.htm>. (прочитано: септември, 2005).
- Vukasovi~, A. (2004) Pedagogija, Zagreb.
- Николоска, М. (2004). Психологијата на вредностите. Во: *Зборник за 30 години институт за психологија*, 169-179.
- @lebnik, L. (1970) Општа историја {kolstva i pedago{ka ideja, Beograd: Nau~na knjiga.
- [iler, F. (1967) Pisma o estetskom vaspitanju ~oveka, Beograd: Kultura.

